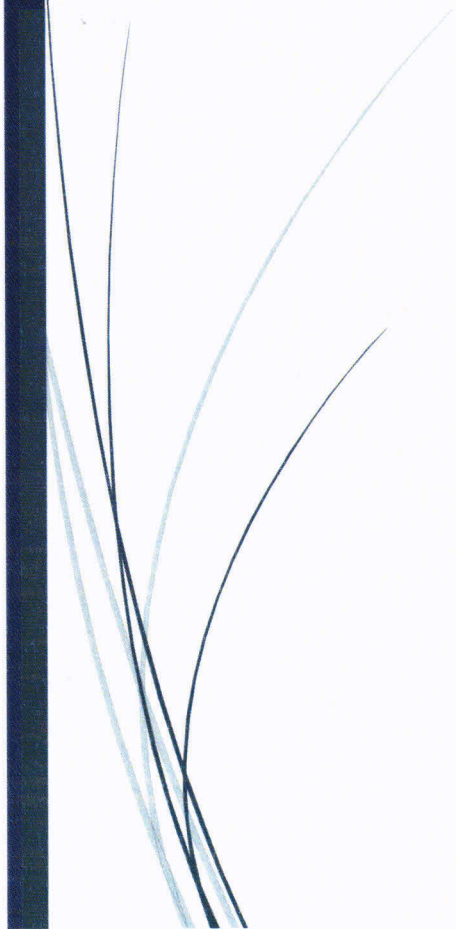

**TORNION
KOTOUTTAMISOHJELMA
2018**

SISÄLLYSLUETTELO

1	JOHDANTO	2
1.1	LAINSÄÄDÄNTÖ	4
1.2	TORNION KOTOUTTAMISOHJELMAN 2018 TOTEUTUS	30
2	MAAHANMUUTTO LAPISSA	7
2.1	MAAHANMUUTTO LAPISSA	7
2.2	MAAHANMUUTTO TORNION SEUDULLA	8
3	MAAHANMUUTTOTYÖN LINJAUKSET 2014 – 2017	9
3.1	LAPIN MAAHANMUUTTOSTRATEGIA 2017	9
3.2	MAAHANMUUTTOTYÖN LINJAUKSET TORNIOSSA	13
4	KOTOUTTAMISPALVELUT OSANA KUNTIEN PERUSPALVELUITA	20
4.1	VARHAISKASVATUS JA PERUSOPETUS	20
4.2	TOISEN ASTEEN KOULUTUS JA AIKUISKOULUTUS	22
4.2.1	KOULUTUS KOTOUTUMISEN EDISTÄJÄNÄ	22
4.2.2	SEUDULLINEN KOULUTUSTARJONTA	23
4.3	LIIKUNTA- JA NUORISOPALVELUT	28
4.4	KULTTUURIPALVELUT	30
4.5	SOSIAALI- JA TERVEYSPALVELUT	
5	KOTOUTTAMISEN MUUT PALVELUT	VIRHE. KIRJANMERKKIÄ EI OLE MÄÄRITETTY.
6	JÄRJESTÖ JA VAPAAEHTOISTOIMINTA TORNION SEUDULLA	27
7	TIEDOTUS, TOTEUTUS JA SEURANTA	29

1. JOHDANTO

Laki kotouttamisen edistämisestä (1386/2010) tuli voimaan 1.9.2011, mikä tarkoitti että kotouttamisohjelmat tulivat kunnille lakisääteiksi. Laki velvoitti, että kunnan on laadittava kotouttamisohjelma kotoutumisen edistämiseksi ja monialaisen yhteistyön vahvistamiseksi. Kotouttamisohjelma hyväksytään kunkin kunnan kunnanvaltuustossa ja tarkastetaan vähintään kerran neljässä vuodessa. Lain piirissä ovat henkilöt, joilla on voimassa oleva oleskelulupa Suomessa. Lakia sovelletaan myös henkilöön, jonka oleskeluoikeus on rekisteröity tai jolle on myönnetty oleskelukortti ulkomaalaislain mukaisesti. (Laki kotoutumisen edistämisestä 1386/2010.)

Lain tarkoituksena on tukea ja edistää kotoutumista ja maahanmuuttajan mahdollisuutta osallistua aktiivisesti suomalaisen yhteiskunnan toimintaan. Tarkoituksena on edistää tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta, sekä vuorovaikutusta eri väestöryhmien kesken. Lailla haluttiin erityisesti parantaa kotoutumisen alkuvaiheen ohjausta; jokaiselle jaetaan tietoa suomalaisesta yhteiskunnasta, työelämästä sekä kansalaisten oikeuksista ja velvollisuuksista. Lain uudistuksen tavoitteena on myös kotoutumisen kaksisuuntaisuuden edistäminen; kotoutuminen edellyttää maahanmuuttajien ja kantaväestön vuorovaikutusta ja yhteistä toimintaa.

Uusi laki velvoittaa kuntia järjestämään kotouttamispalvelut kaikille maahanmuuttajille. Kunnilla on alkukartoituksen järjestämisvelvollisuus yhteistyössä työ- ja elinkeinotoimiston (TE -toimisto) kanssa. Alkukartoituksessa arvioidaan alustavasti maahanmuuttajan työllistymis-, opiskelu- ja muut kotoutumisvalmiudet sekä kielikoulutuksen ja muiden kotoutumista edistävien toimenpiteiden ja palvelujen tarpeet. Kotoutumispalveluiden järjestämistä ja toteutumista seurataan ja arvioidaan entistä tiiviimmin. Haavoittuviin ryhmiin kuuluvien syrjäytymistä ehkäistään. Maahanmuuttajien osallisuutta lisätään ja pakolaisten hallittua kuntiin sijoittamista vahvistetaan. (Laki kotoutumisen edistämisestä 1386/2010.)

Vuonna 2016 Suomeen muutti 34 900 henkilöä, mikä oli 6200 vähemmän kuin vuotta aiemmin. Nettomaahanmuutto eli maahan- ja maastamuuton erotus oli noin 16 800 henkeä.

Nettomaahanmuutto on ollut 2010-luvulla 12 000 – 18 000 henkeä vuosittain. Eniten nettomaahanmuuttoa on tullut Euroopan maista.

Vielä 1990-luvulla maahanmuuton perusteena olivat ensisijaisesti humanitääriset syyt. Nykyään syyt maahanmuutolle ovat moninaisemmat; muuton taustalla on yhä useammin muu kuin kansainvälinen suojelu. Vuonna 2016 EU:n ulkopuolelta tulleille myönnettiin oleskelulupa 69 % perheen, työn tai opiskelun vuoksi. (Valtion kotouttamisohjelma; Tilastokeskus)

Kuvio 1. Ensimmäiset oleskeluluvat ja oikeudet vuonna 2016 (TEM).

Jatkuvan kasvun perusteella on ennustettu, että vuoteen 2030 mennessä ulkomaalaisten määrä Suomessa rikkoo puolen miljoonan rajan (Valtion kotouttamisohjelma). Alueellisella tasolla tämä merkitsisi sitä, että maahanmuuttajien määrä Lapissa kasvaisi 12 000 henkeen. Kulttuurien kirjo, monikielisyys sekä monimuotoisuus arvoissa ja tavoissa kasvavat enemmässä määrin osaksi suomalaista yhteiskuntaa, eikä vanhojen toimintamallien ja -periaatteiden päivitykseltä voida välttyä.

Maahanmuuton yhtäjaksoinen kasvu edellyttää muutostoimenpiteitä myös julkisten palvelujen piirissä. Kotoutumisprosessin onnistumisen edellytyksenä ovat palveluiden saatavuuden turvaaminen, henkilökunnan osaamisen kehittäminen maahanmuuton monimuotoistuesssa sekä yhdenvertaisen kohtelun vahvistaminen kantaväestöön nähden.

Lakisääteisen kotouttamisohjelman avulla pyritään tunnistamaan kehitystarpeet eri palvelurakenteissa sekä toimenpiteissä, ja täten vastaamaan maahanmuuttajien erityistarpeisiin. Tornion kotouttamisohjelmassa kartoitetaan paikalliset kotouttamistyön hyvät käytännöt, tunnistetaan maahanmuuttajien kotoutumiseen liittyvät haasteet sekä linjataan kehittämistoimenpiteet ja niiden vaatimat resurssit sekä seurantamenetelmät.

1.1 Lainsäädäntö

Laki kotoutumisen edistämisestä (1389/2010) on astunut voimaan 1.9.2011. Lain tarkoituksena on tukea ja edistää kotoutumista ja maahanmuuttajan mahdollisuutta osallistua aktiivisesti suomalaisen yhteiskunnan toimintaan. Lisäksi lain tarkoituksena on edistää tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta sekä myönteistä vuorovaikutusta eri väestöryhmien kesken.

Kunnalla on yleis- ja yhteensovittamisvastuu maahanmuuttajien kotouttamisen kehittämisestä sekä sen suunnittelusta ja seurannasta paikallistasolla. Kunnan on huolehdittava siitä, että tarjottavat palvelut soveltuvat myös maahanmuuttajille. Lisäksi kunnan on varmistettava, että maahanmuuttajille tässä laissa tarkoitettujen toimenpiteiden ja palvelujen järjestetään sisällöltään ja laajuudeltaan sellaisina kuin kussakin kunnassa esiintyvä tarve edellyttää.

Kunnan on huolehdittava oman henkilöstönsä osaamisen kehittämisestä kotouttamiseen liittyen. Maahanmuuttajille tarkoitettuja toimenpiteitä ja palveluja voidaan järjestää myös kuntien välisenä yhteistyönä.

Kunnan tai useamman kunnan yhdessä on laadittava kotoutumisen edistämiseksi ja monialaisen yhteistyön vahvistamiseksi kotouttamisohjelma, joka hyväksytään kunkin kunnan kunnanvaltuustossa ja jota tarkistetaan vähintään kerran neljässä vuodessa. Ohjelma otetaan huomioon kuntalain (365/1995) 65 §:n mukaista talousarviota ja –suunnitelmaa laadittaessa.

Kunnan kotoutumisen edistämisessä on syytä huomioida; kunnan palveluiden toteuttaminen maahanmuuttajille soveltuvina, kotoutumisen ja hyvien väestösuhteiden edistäminen kunnan kaikessa suunnittelussa, kansainvälistä suojelua saavien henkilöiden kuntaan osoittaminen ja kotoutumisen edistäminen ja kunnan eri viranomaisten rooli kotouttamistoiminnassa.

Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen, työ- ja elinkeinotoimiston, Kansaneläkelaitoksen ja muiden kunnan alueella toimivien viranomaisten on kunnan aloitteesta osallistuttava oman toimialansa osalta ohjelman laadintaan, toteutukseen ja toimeenpanon seurantaan. Paikalliset maahanmuuttaja-, kansalais-, työntekijä- ja työnantajajärjestöt sekä uskonnolliset yhteisöt voivat osallistua kotouttamisohjelman laadintaan, toteutukseen ja sen toimeenpanon seurantaan.

1.2 Tornion kotouttamisohjelman 2018 toteutus

Tornion edellinen kotouttamisohjelma laadittiin vuosille 2014 – 2017 Meri-Lapin kehittämiskeskuksen johdolla seudulliseksi Tornion, Kemin, Keminmaan, Simon ja Tervolan kuntien yhteiseksi kotouttamisohjelmaksi. Tornion uusi kotouttamisohjelma laaditaan kunnalliseksi ohjelmaksi ja se muuttaa ohjelman kokoamista, sisältöä ja toteuttamista monelta osin. Tornion kotouttamisohjelman päivitys toteutetaan kahdessa vaiheessa. Ensimmäisessä vaiheessa päivitetään ohjelman yleisemmät osiot ja toisessa vaiheessa keskitytään kunnan virkamiesten ja järjestöjen toimesta paikallisten erityispiirteiden kuvaamiseen ja mallintamiseen. Työskentelyn vetovastuu on sosiaalitoimessa ja prosessin ulkopuolisena asiantuntijana toimii aluekoordinaattori Sanna Hiltunen Lapin Ely-keskuksesta.

Kotouttamisohjelman laatiminen tehdään virkamiestyönä kevään 2018 aikana. Ohjelman työryhmään on kutsuttu keskeisiä kunnan virkamiestoimijoita sivistystoimesta, kulttuuritoimesta, nuorisotoimesta, varhaiskasvatuksesta, terveydenhuollosta ja sosiaalitoimesta. Työryhmä pyytää tarvittaessa lausuntoja muilta yhteistyötahoilta ja työryhmää voidaan myös täydentää prosessin kuluessa. Järjestöt ja muut toimijat osallistuvat samaan aikaan omassa työryhmässään kotouttamisohjelman rakentamiseen.

Prosessin kuluessa työryhmillä on myös yhteisiä työpalavereita. Järjestöjen ohjelmatyössä hyödynnetään SPR:n lanseeraamaa kotouttamistarjontaa ja työskentelyn vetää SPR:n monikulttuurisuustoiminnan asiantuntija. Kotouttamistarjontien avulla voidaan paremmin hahmottaa mm. mitä palveluita ja toimintoja alueella on, kenelle olemassa olevat palvelut soveltuvat ja millaisia mahdollisia puutteita alueen palvelutarjonnassa on.

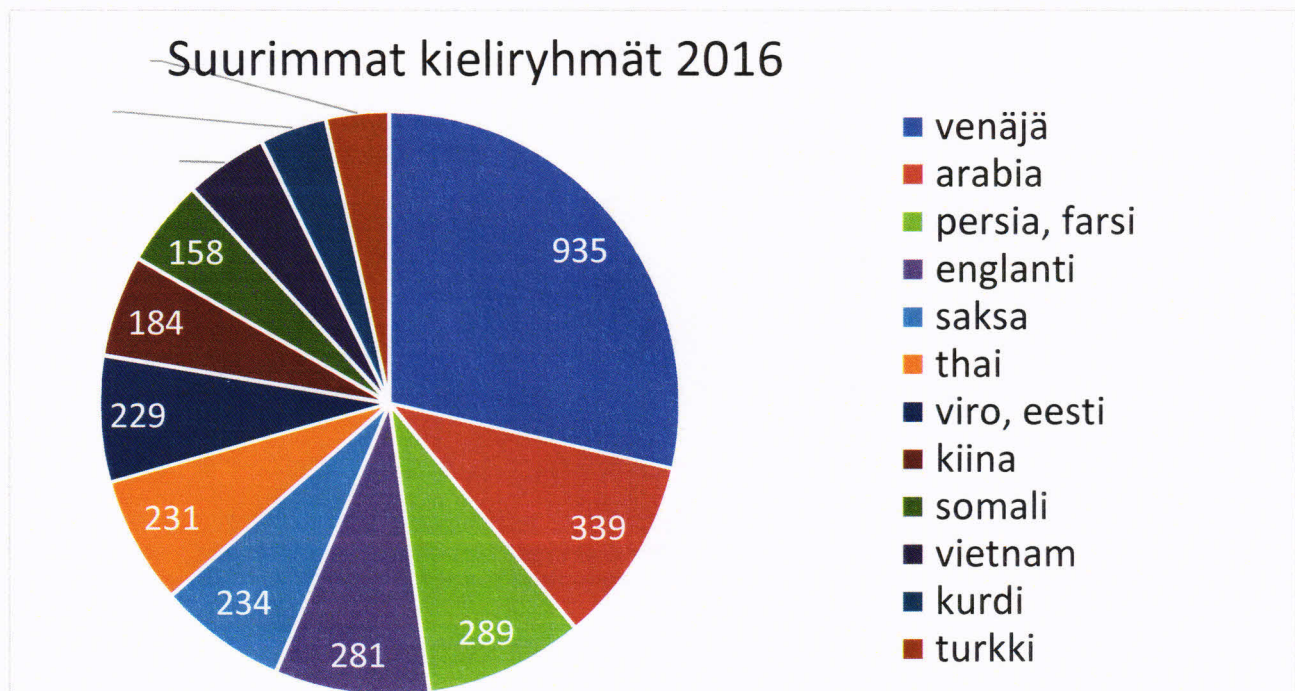
Tornion kaupungin kotouttamisohjelmaproessin tavoitteena on luoda kotouttamisohjelmasta "elävä" asiakirja ts. asiakirja jota voidaan käyttää arjen työssä toimintakäsikirjamaisesti. Tämän vuoksi kotouttamisohjelman rakenne muodostuu yleisestä osasta ja toimintakäsikirjasta, joka on ohjelman liitteenä. Uutta edelliseen ohjelmaan on lisäksi se, että toimintakäsikirjaan liitetään kehittämiskohteita, joiden toteutumista seurataan ohjelma-aikana. Kehittämiskohteita voidaan myös tarkistaa kotouttamisohjelman toimikaudelle. Kotouttamisohjelman toteutumista ja kehittämiskohteiden seurantaan varten muodostetaan kotouttamisohjelman työryhmän jäsenistä kotouttamistyöryhmä joka vuosittain seuraa ohjelman toteutumista ja arvioi kehittämiskohteiden edistymistä.

2 MAAHANMUUTTO LAPISSA

2.1 Maahanmuutto Lapissa

Maahanmuuttajien määrä Lapissa on vuosikymmenien saatossa moninkertaistunut - Lappiin muutetaan ensisijaisesti perhesiteiden, opiskelun sekä työnteon perässä. Vielä 80-luvulla Lappia asutti vain muutama sata ulkomaalaista; vuoden 2016 lopussa Lapissa oli 3994 ulkomaan kansalaista, mikä oli 2.2 % koko Lapin väestöstä. Vertailun vuoksi esimerkiksi Uudellamaalla ulkomaalaisia vuonna 2016 oli 8.0 % väestöstä.

Kuvio 2. Lapissa puhutaan n. 80 vierasta kieltä

Maahanmuuttajien mukanaan tuoma monipuolinen kulttuurien kirjo sekä kielitaito vahvistavat Lappia kansainvälisenä maakuntana entisestään. Maahanmuuttajaväestön nuorempi ikärakenne verrattaessa kantaväestöön tarjoaa tärkeän voimavaran maakunnalle, jossa väestö alati vähenee ja ikääntyy. Lapin kunnista Rovaniemi, Kemi ja Tornio ovat harjoittaneet kotouttamista ja vastaanottaneet kansainvälisen suojelun piirissä olevia yksilöitä jo 80-luvun loppupuolelta lähtien.

Harvaan asutettu maakunta pitkin välimatkoineen asettaa haasteita tarvittavien kotoutumista edistävien palveluiden ja toimenpiteiden yhdenvertaiselle tuottamiselle Lapissa. Yhdenvertaisuuden turvaamiseksi on kehitetty innovatiivisia ja joustavia palvelujen tuottamistapoja sekä verkostoyhteistyötä. Keskeisimpiä toimintaverkostoja ovat Lapin maahanmuuttoasiain toimikunta, Lapin etnisten suhteiden neuvottelukunta (ETNO) sekä Rovaniemien ja Meri-Lapin maahanmuutto- ja kotouttamistoimijoiden verkostot (MAKO).

2.2 Maahanmuutto Tornion seudulla

Lapin kansainvälisimmäksi kunnaksi v. 2012 luokiteltiin Kemin kaupunki, jossa maahanmuuttajia oli 690 (3,1 %). Neljä vuotta myöhemmin ulkomaan kansalaisten määrä Kemissä oli 809 ja heidän suhteellinen osuutensa oli 3,8 % mikä on edelleen Lapin suurimpia. Torniossa oli vuonna 2012 maahanmuuttajia 517 henkilöä (2,3 %) ja vuonna 2016 maahanmuuttajia oli 603 (2,7 %).

Kuvio 3 Meri-Lapin ulkomaan kansalaiset

Seutukunta	2014		2016	
Kemi-Tornio	Ulkomaan kansalaiset	%	Ulkomaan kansalaiset	%
Yht.	1433	2,4	1531	2,6
Kemi	752	3,4	809	3,8
Keminmaa	59	0,7	62	0,8
Simo	24	0,7	25	0,8
Tervola	29	0,9	32	1
Tornio	<u>569</u>	<u>2,6</u>	<u>603</u>	<u>2,7</u>

Torniossa suurimmat kieliryhmät ovat: venäjä, arabia ja farsi.

3 MAAHANMUUTTOTYÖN LINJAUKSET 2014 – 2017

Tornion maahanmuutto- ja kotouttamistyön linjaukset pohjautuvat kansalliseen maahanmuuttostrategiaan ja Lapin maahanmuuttostrategiaan 2017.

3.1 Lapin maahanmuuttostrategia 2017

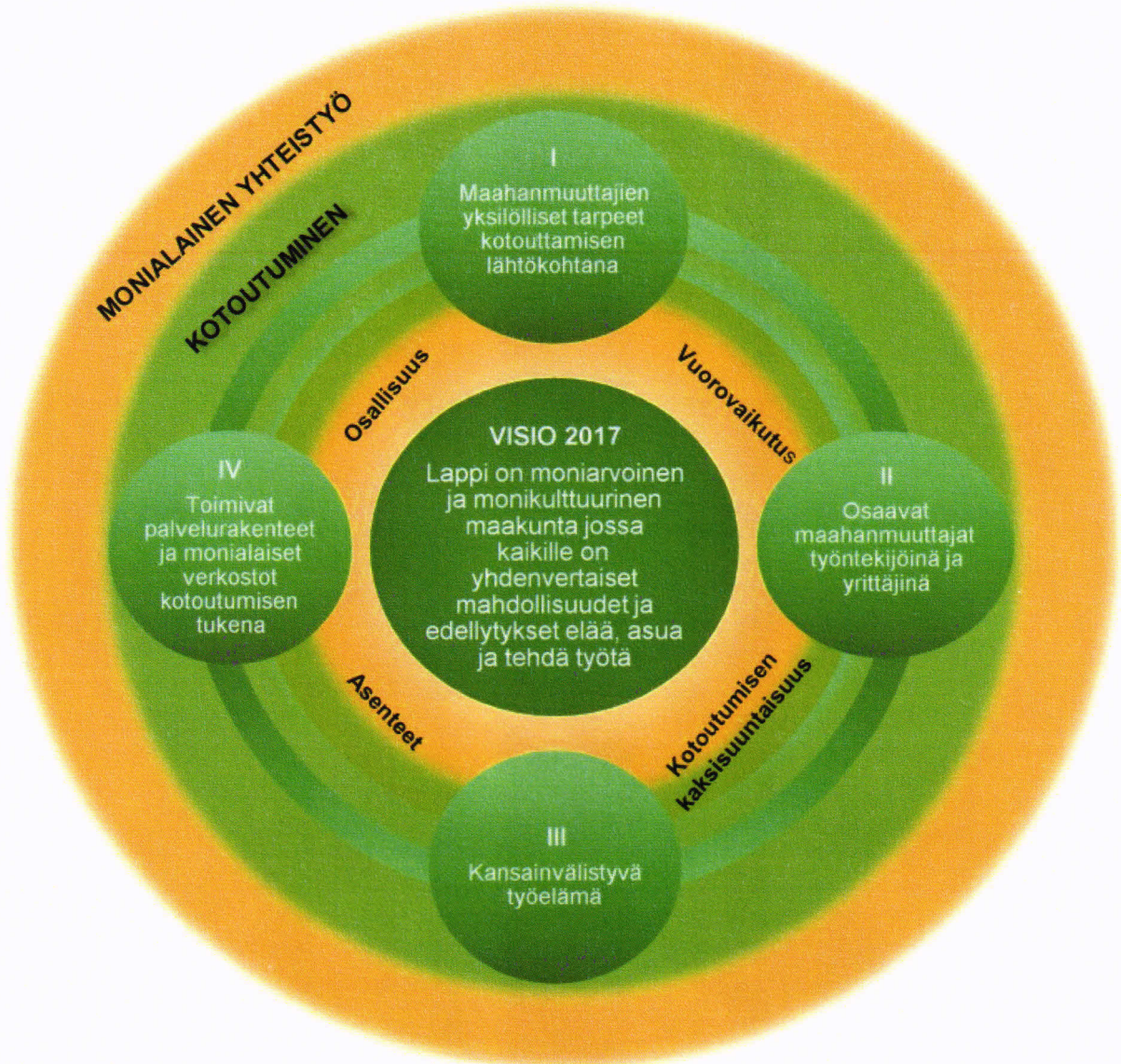
Lapin maahanmuuttostrategia tarkastelee kotouttamista ja kotoutumista kokonaisvaltaisena prosessina maahanmuuttajien eri elämänvaiheissa. Strategia huomioi maahanmuuttajat maahantuloperusteista riippumatta. Strategian ensisijaisiksi tavoitteiksi on asetettu alueen maahanmuutto- ja kotouttamistyön kehittämisen linjaukset vuoteen 2017, maahanmuuttajien kotoutumisen sekä työllistämisen edistäminen Lapissa sekä kasvavaan maahanmuuttoon ja ulkomaisen työvoiman rekrytointiin varautuminen. Lapin maahanmuuttostrategian vision mukaan ”vuonna 2017 Lappi on moniarvoinen ja monikulttuurinen maakunta, jossa kaikilla on yhdenvertaiset mahdollisuudet ja edellytykset elää, asua ja tehdä työtä”. (Lapin maahanmuuttostrategia 2017)

Strategia käsittää neljä toimenpidekokonaisuutta:

1. Maahanmuuttajien yksilölliset tarpeet kotouttamisen lähtökohtana
2. Osaavat maahanmuuttajat työntekijöinä ja yrittäjinä
3. Kansainvälistyvä työelämä
4. Toimivat palvelurakenteet ja monialaiset verkostot kotoutumisen tukena

Jokaiseen toimenpidekokonaisuuteen sisältyy tavoitelinjan kuvaus vuodelle 2017 sekä kaksi tavoitelinjaa. Tavoitelinjat on jaettu toimenpiteisiin sekä osatoimenpiteisiin, joille on määritelty koordinoinnista ja käynnistämisestä vastaavat päävastuutahot. Strategian onnistuneen toteuttamisen edellytyksenä on monialainen verkostoyhteistyö.

Kuvio 4. Lapin maahanmuuttostrategia pähkinänkuoressa

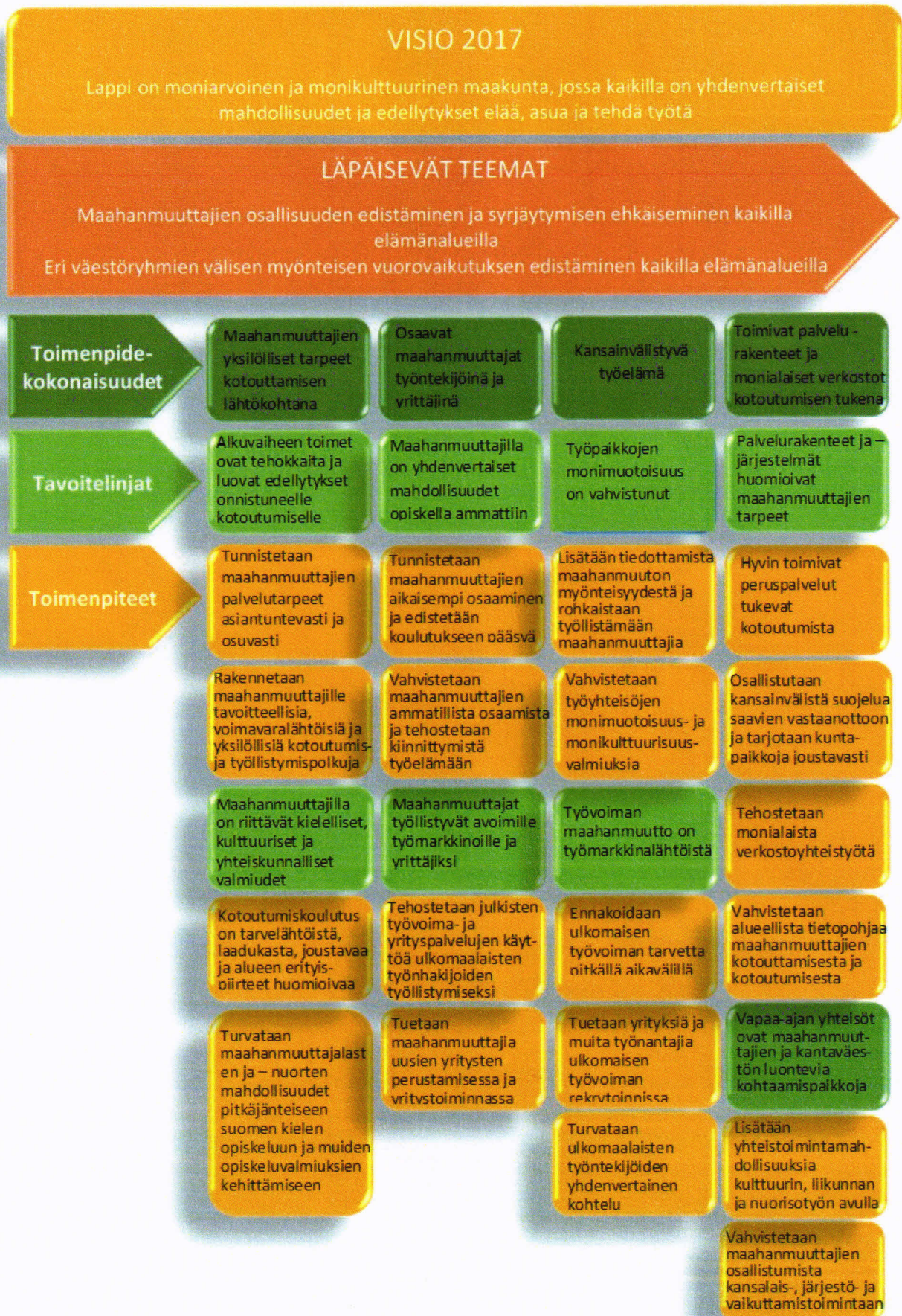

Edellä mainittujen lisäksi Lapin maahanmuuttostrategiaan sisältyy kaksi vallitsevaa teemaa, jotka läpäisevät kaikki toimenpidekokonaisuudet.

1. Maahanmuuttajien osallisuutta edistetään ja syrjäytymistä ehkäistään kaikilla elämäalueilla, mikä tarkoittaa mahdollisuutta esimerkiksi koulutukseen, työhön, harrastuksiin, sosiaalisiin suhteisiin ja vaikuttamistoimintaan.
2. Eri väestöryhmien välistä myönteistä vuorovaikutusta edistetään kaikilla elämäalueilla. Kotoutuminen on kaksisuuntainen prosessi, joka edellyttää onnistuakseen aktiivisuutta ja myönteistä asennetta niin maahanmuuttajilta kuin kantaväestöltä: halua tutustua toisiin ja avoimuutta erilaisille kulttuuritaustoille.

Lapin maahanmuuttostrategia 2017 on kokonaisuudessaan luonnehdittu kuvioissa 4 ja 5. Lähteenä Lapin maahanmuuttostrategia 2017: Petäjämaa Mirva, 2013.

Kuvio 5. Lapin maahanmuuttostrategian yhteenveto

3.2 Maahanmuuttotyön linjaukset Torniossa

Tornion maahanmuutto- ja kotouttamistyön linjaukset pohjautuvat kansalliseen maahanmuuttostrategiaan ja Lapin maahanmuuttostrategiaan 2017. Tornion kotouttamisohjelman isot tavoitteet seuraavat edeltävän Meri-Lapin seudullisen kotouttamisohjelman 2014 – 2017 tavoitteita, joita olivat: kotoutumispalvelujen saatavuuden turvaaminen, yhdenvertaisuuden korostaminen, maahanmuuttajien tarpeiden huomioiminen peruspalveluissa sekä maahanmuuttajien ja kantaväestön välisen vuorovaikutuksen lisääminen. Tornion tavoitteissa korostuvat maahanmuuttotyön kehittäminen peruspalveluissa ja verkostomaisen työtteen lisääminen osana kotouttamistyötä. Myös järjestöjen ja kolmannen sektorin roolia yhteistyökumppanina halutaan vielä erikseen korostaa.

Kotoutumispalvelujen saatavuuden turvaamisessa keskeistä on eri hallintokuntien välisen yhteistyön syventäminen ja yhteisten toimintamallien rakentaminen. Yhteistyö alkaa siitä, että tunnetaan ja ymmärretään paremmin toistemme työtä. Maahanmuuttajien tarpeiden huomioiminen peruspalveluissa edellyttää maahanmuuttajien erityistarpeiden tunnistamiseen liittyvän osaamisen kehittämistä ja kunnallisten palveluiden parempaa hahmottamista. Yhdenvertaisuuden korostaminen edellyttää maahanmuuttajien kohtelemista kantaväestön kanssa tasavertaisina kuntalaisina; tarpeisiin vastataan peruspalvelutasolla, ei pelkästään erityispalvelujen kautta. Maahanmuuttajien ja kantaväestön välisen vuorovaikutuksen lisäämiseen päästään eri väestöryhmiä yhdistävien tilaisuuksien järjestämisen ja yleisen suvaitsevaisuuskasvatuksen avulla.

4 Kotouttamispalvelut osana peruspalveluita

4.1 Varhaiskasvatus ja perusopetus

Yhdenvertaisuuden takaaminen on ensisijaisen tärkeää – maahanmuuttajalapsella on kantaväestöön nähden yhtäläinen oikeus varhaiskasvatukseen ja perusopetukseen. Tavoitteena on tukea lasta ja perhettä kasvamaan kahden kulttuurin kansalaiseksi sekä luoda pohja toiminnalliselle kaksikielisyydelle. Sekä varhaiskasvatuksessa, että perusopetuksessa tulee huomioida moninaiset lähtökohdat ja erityistarpeet. Lapsen identiteetin vahvistumisen kannalta on tärkeää, että myös hänen omaa kieltä ja kulttuuria arvostetaan. Kun lapsi osaa äidinkieltään, myös suomen kielen oppiminen on helpompaa. Ensisijainen vastuu oman äidinkielen ja kulttuurin säilymisestä on kotiympäristössä.

Eri kieli- ja kulttuuritaustaisten lasten varhaiskasvatus järjestetään tavallisten varhaiskasvatuspalvelujen yhteydessä. Varhaiskasvatuskeskustelujen avulla arvioidaan kunkin lapsen ja perheen lähtökohdat, selvitetään erityistarpeet sekä kasvatukselle asetetut tavoitteet ja huomioidaan ne tilanteen vaatimalla tavalla. Suomen kielen opetus tapahtuu päivähoidon arjessa leikin ja vuorovaikutuksen kautta; leikkimällä ja toimimalla aikuisten ja lasten kanssa, toistamalla ja opettelemalla sanoja eri tilanteissa, sanoittamalla yhdessä aikuisten ja lasten arjen tilanteita ja tapahtumia sekä yhdistelemällä sanoja, kuvia ja esineitä mahdollistaen näin eri aistien aktivoimisen.

Torniossa toimii perusopetukseen valmistavia luokkia. Valmistavan opetuksen jälkeen oppilaat siirtyvät yleisopetukseen omaa ikätasoaan vastaaville luokille. Perusopetusta aikuisille maahanmuuttajille annetaan kansalaisopistojen ja lukioiden alaisuudessa. Mahdollisuuksien mukaan hyödynnetään Opetushallituksen erillisavustusta suomi toisena kielenä opetukseen, muun opetuksen tukemiseen sekä maahanmuuttajan oman äidinkielen (esim. karenin kieli) opetukseen.

Varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen henkilöstö yhdessä huoltajien kanssa miettivät joustavia, kodin vakaumusta kunnioittavia ratkaisuja pyrkiessä lasten kasvatustavoitteisiin.

Näitä tavoitteita ja niiden toteutumista seurataan ja arvioidaan eri menetelmin. Seuranta- ja arviointimenetelmiin lukeutuvat muiden muassa varhaiskasvatuskeskustelut, vanhempainvartit, henkilökohtaiset opetussuunnitelmat, arviointikeskustelut, lukuvuosiarvioinnit, itsearviointi, kielikokeet ja testit. Lisäksi tarvittavaa tietoa ja palautetta voidaan kerätä hyödyntämällä tilastoja sekä tekemällä asiakaskyselyitä.

4.2 Toisen asteen koulutus ja aikuiskoulutus

Maahan tullessaan maahanmuuttajat ovat varsin eri tilanteissa ja heidän tarpeensa, osaamis- ja koulutustasonsa sekä perhetilanteensa voivat vaihdella paljon. Toisilla on koulutuksensa ja osaamisensa puolesta edellytykset nopeaan työllistymiseen, toiset puolestaan tarvitsevat pidemmän kotoutumisajan ja tehostetumpia kotoutustoimenpiteitä.

Asianmukainen koulutus edistää maahanmuuttajien kotoutumista ja työllistymistä. Koulutus voi olla joko kokonaan Suomessa hankittu tai aiemmin hankitun osaamisen pohjalta Suomessa täydennetty. Täydennyskoulutusta suunniteltaessa aiemmin hankitun osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen on ensisijaisen tärkeää.

4.2.1 Koulutus kotoutumisen edistäjänä

Menestyminen opinnoissa ja työelämässä edellyttää suomen kielen taitoa sekä suomalaisen kulttuurin ja yhteiskunnan toiminnan ymmärtämistä. Kotoutumiskoulutus on keskeinen väylä maahanmuuttajien kotoutumiseen sekä osallistumiseen muuhun koulutukseen ja avoimille työmarkkinoille. Oppivelvollisuusiän ylittäneille suunnattu kotoutumiskoulutus toteutetaan alueellamme pääsääntöisesti työvoimakoulutuksena Opetushallituksen aikuisten maahanmuuttajien kotoutumiskoulutuksen sekä aikuisten maahanmuuttajien luku- ja kirjoitustaidon koulutuksen opetussuunnitelman perusteiden (2012) mukaisesti. Kotoutumiskoulutusta järjestää Meri-Lapin alueella Kemin lyseon lukion maahanmuuttajakoulutuksen yksikkö. Lapin ELY-keskus on hankkinut työvoimakoulutusta Meri-Lapin TE-toimiston esitysten mukaisesti ja maahanmuuttajat ovat päässeet koulutukseen kohtuullisen nopeasti.

4.2.2 Seudullinen koulutustarjonta

Toisen asteen opinnoilla on merkittävä rooli kouluttautumisessa Meri-Lapin alueella. Ammattiopisto Lappian toimipisteitä on kaikissa Meri-Lapin alueen kunnissa ja oppilaitos järjestää ammatillista toisen asteen koulutusta viidellä koulutusalueella, jotka ovat hyvinvointiala, kulttuuriala, luontoala, palveluala ja tekniikan ala. Maahanmuuttajia on hakeutunut ammatillisiin opintoihin erityisesti tekniikka-, palvelu- sekä hyvinvointialalle. Koulutusta järjestetään sekä nuorisoasteen koulutuksena että aikuiskoulutuksena. Lisäksi, vaihtoehtona työn ohessa opiskelevalle on myös oppisopimuskoulutus.

Hyvinvointialalla on järjestetty myös sosiaali- ja terveysalalle ohjaavaa koulutusta maahanmuuttajille yhteistyössä Lapin yliopiston, Lapin ELY-keskuksen ja Lapin TE-palveluiden kanssa. Kokeilumuotoisena koulutuksena Lappiassa on käynnistetty hoiva-avustajakoulutus. Kyseessä on koulutus, jonka avulla pyritään vastaamaan Meri-Lapin alueen tulevaisuuden työvoimatarpeisiin kouluttamalla monenlaisia sosiaali- ja terveysalan osaajia. Lukiokoulutusta järjestää Tornion yhteislyseon lukio.

Alueen lukiot pyrkivät opetuksessaan ottamaan huomioon opiskelijoidensa erilaiset tarpeet ja oppimisen edellytykset sekä toimintaympäristön alati muuttuvat haasteet.

Kansainvälisten opiskelijoiden Suomeen työllistymisen esteitä ovat suomen kielen taitojen riittämättömyys, oikeiden kontaktien ja verkostojen puute sekä erityisesti verkostojen kautta saadun työkokemuksen puute. Suomessa opintonsa suorittaneen henkilön, jonka kotoutumisprosessi ja kielen oppiminen on alkanut jo opintojen aikana, olisi kuitenkin lähtökohtaisesti helpompi sitoutua suomalaisiin työmarkkinoihin kuin henkilön, jolla ei ole siteitä Suomeen.

Peräpohjolan Opisto Torniossa on kansanopisto, jonka tavoitteena on tukea nuorten aikuisten kasvua kansainvälistyvässä maailmassa. Tavoitteeseen pyritään antamalla yleissivistävää koulutusta sekä eriasteista ammatillista koulutusta lasten ja nuorten parissa työskenteleville. Kysynnän mukaan tarjotaan myös laajasti muuta ammatillista lisäkoulutusta eri aloilla.

Tornion kansalaisopisto järjestää muun muassa suomen, saamen ja ruotsin kielen opetusta, yleisiä kielitutkintoja, taito- ja taideaineiden, musiikin ja kansalaisvalmiuksien opetusta sekä maksullista palvelutoimintaa, jotka tukevat opiskelijoiden ammatillisia ja jatko-opintomahdollisuuksia sekä työllistymistä.

4.3 Liikunta- ja nuorisopalvelut

Maahanmuuttajien onnistunut kotoutuminen edellyttää kantaväestön kohtaamista sekä heidän keskinäisen vuorovaikutuksen onnistumista. Liikunta- ja nuorisopalveluiden avulla voidaan kehittää toimintaa, joka mahdollistaa vuorovaikutuksen maahanmuuttajien ja kantaväestön välillä sekä maahanmuuttajien osallisuuden lisäämisen.

Torniossa liikunta- ja nuorisopalvelut ovat saatavilla kulttuuritaustoja erottelematta vallitsevien resurssien mukaisesti. Liikuntapalvelut kannustavat maahanmuuttajanuoria terveelliseen ja osallistuvaan elämäntapaan tuottaen monipuolisia, ennaltaehkäiseviä ja kehittäviä palvelumuotoja. Tornion kansalaisopisto on järjestänyt säännöllisesti kotoutumista tukevia liikuntaryhmiä maahanmuuttajille/kantaväestölle, joissa maahanmuuttajia on ollut n. 20-30/ryhmä. Jalkapalloryhmää on pyöritetty yhdessä TP-47 kanssa. Muita liikunnallisia ryhmiä ovat olleet mm. arabialainen tanssikurssi yhteistyössä nuorisotoimen kanssa ja uimakoulu. Kaikki maahanmuuttajille toteutettu toiminta on integroitu osaksi opiston perustoimintaa.

4.4 Kulttuuripalvelut

Kulttuuripalvelut tukevat kuntalaisten harrastuksia ja tarjoavat monipuolisia tapahtumia. Palveluiden avulla vaalitaan ja edistetään paikallista kulttuuriperinnettä ja kotiseutuhistoriaa sekä ylläpidetään museotoimintaa. Kulttuuripalveluiden avulla voidaan turvata kansalaisten tasa-arvoista kohtelua, ehkäistä syrjäytymistä ja edistää maahanmuuttajien kotouttamista.

Torniossa kirjastopalveluiden avulla tuetaan maahanmuuttajien oman kielen ja kulttuurin säilymistä hankkimalla ja välittämällä aineistoa keskeisimmillä vierailta kielillä. Tarpeen

mukaan aineistoja hankitaan myös harvinaisemmilla kielillä. Suomen kielen opetusta ja kaksikielisyyttä edistetään hankkimalla tarvittavaa opetusmateriaalia eri kielillä. Kirjasto- ja museopalveluiden saatavuus ja tunnettavuus turvataan henkilökohtaisen opastuksen, kirjastovierailujen sekä ryhmäopastuksen avulla.

Tornion kulttuuripalvelut edistävät kotouttamisprosessia myös tarjoamalla erinäisiä harjoittelupaikkoja sekä mahdollisuuden kielen opiskeluun harjoittelun ohessa. Lisäksi kunkin kunnan tulisi noteerata maahanmuuttajien erikoisosaaminen ja mahdollisuuksien mukaan hyödyntää jo olemassa olevaa kulttuurien kirjoa kulttuuripalveluja tuottaessaan.

4.5 Sosiaali- ja terveystalvelut

Kaikilla, joilla on kotikuntalain (201/1994) mukainen kotipaikka, on oikeus kunnan järjestämiin hyvinvointi-, eli sosiaali- ja terveystalveluihin. Maahanmuuttajalla on oikeus yhteisiin kunnan järjestämiin hyvinvointipalveluihin, jos hänellä on voimassa oleva Kelan myöntämä sairausvakuutus. Sosiaali- ja terveystalveluiden saatavuus ja toimivuus korostuu kunnissa, joissa maahanmuuttajien osuus kantaväestöstä on merkittävä. Meri-Lapin alueella tämä tarkoittaa käytännössä Kemi-Tornion aluetta.

Terveystalveluihin kuuluvat terveydenhoitajan- ja lääkärintarkastukset ja vastaanotot, perusterveydenhuollon lääkäripalvelut sekä äitiys- ja lastenneuvolapalvelut. Sosiaalipalveluihin lukeutuu sosiaalityö ja – päivystys, kotipalvelu, asumispalvelut, omaishoidon tuki, laitos- ja perhehoito, kuntoutus, lasten ja perheiden palvelut, ikäihmisten- ja vammaispalvelut sekä päihdepalvelut.

4.6 Pakolaistyö

Sosiaalipalvelujen piiriin kuuluva pakolaistyö huolehtii yksilöllisesti arkielämän ohjauksesta ja neuvonnasta eri elämäntilanteissa: alkukartoitukset, asuntoasiat, lääkärikäynnit, terveystarkastukset, henkilötunnukset, rekisteröinnit, hakemukset, kotoutumissuunnitelmat yhteistyössä TE-toimiston kanssa, harrastuksiin ohjaaminen, pankkitilien avaus, toimeentulotuki, informointi yms. Tehokas palveluntarjonta edellyttää tulkkaukspalveluiden

hyödyntämistä tarvittaessa. Pakolaistyön tavoitteena on 3-4 vuoden aikana saada asiakas toimimaan itsenäisesti ja tavoitteellisesti yhteiskunnan tasa-arvoisena jäsenenä. Pakolaistyö pyrkii kokemusten perusteella luomaan ja kehittämään uusia toimintamalleja parempaan kotoutumiseen sekä tiedottamaan pakolaisuuteen liittyvistä asioista.

Tornion kaupunki on tehnyt Lapin ELY-keskuksen kanssa sopimuksen pakolaisten vastaanottamisesta kuntaan. Kaupunginvaltuusto on päättänyt, että vuosina 2018-2019 Tornio vastaanottaa 35 pakolaista vuosittain.

Kunnalle maksetaan vastaanotetuista pakolaisista laskennallista korvausta. Kiintiöpakolaisista laskennallista korvausta maksetaan 4 vuotta ensimmäisestä väestökirjamerkinnästä ja myönteisen oleskeluluvan saaneista turvapaikan hakijoista 3 vuotta. Korvaukset on tarkoitettu pakolaisten ohjaukseen ja neuvontaan, sekä muuhun heidän kotoutumista tukevaan toimintaan. Toimeentulotukena maksettavat menot korvataan kunnalle kolmen ensimmäisen vuoden aikana täysimääräisenä. Korvausten maksamisen edellytyksenä on kunnanvaltuuston hyväksymä kotouttamisohjelma. Tulkkauspalvelut korvataan toteutuneiden kustannusten mukaan.

Sosiaalitoimen pakolaistyön tehtävänä on tukea Tornioon saapuvia pakolaisia kotoutumisessa suomalaiseen yhteiskuntaan monialaisessa verkostotyössä muiden viranomaisten ja järjestöjen kanssa. Pakolaistyön asiakkaana ovat vuosittain kaupungin vastaanottamat kiintiöpakolaiset, myönteisen oleskeluluvan saaneet turvapaikanhakijat, perheenyhdistämisen kautta saapuneet ja itsenäisesti Tornion kuntaan muuttavat pakolaiset.

Asiakkuus pakolaistyössä kestää neljä vuotta. Pakolaistyön palveluihin kuuluvat edellä mainittujen ryhmien vastaanottojärjestelyt ja sosiaalityön palvelut. Pakolaisten saapuessa kuntaan alkuvaiheen neuvonnan ja ohjauksen vastuu on sosiaalitoimen pakolaistyöllä.

Kiintiöpakolaisten vastaanoton järjesteleminen alkaa 1-2 kuukautta ennen heidän saapumistaan kuntaan. Kun kunta saa tiedon tulevista henkilöistä, ensimmäisenä alkaa asumisen järjesteleminen. Terveyskeskukseen ollaan yhteydessä terveystarkastuksien

järjestämisestä mahdollisimman pian kuntaan saapumisen jälkeen. Koulu ja päivähoitoa tiedotetaan mahdollista koululaisista ja päiväkotikäisistä lapsista, te-toimistoa heidän palvelujen piiriin ohjattavista henkilöistä.

Ennen kiintiöpakolaisten saapumista pakolaistyö järjestää INFO-tilaisuuden niille viranomaisille jotka työskentelevät alkuvaiheessa kiinteästi saapuvien kiintiöpakolaisten kanssa. Infossa käydään läpi esim. erityisjärjestelyjen tarpeet sairaudesta tai muusta syystä johtuen.

Kiintiöpakolaisten saavuttua kuntaan alkaa varsinainen kotouttamistyö. Ensimmäiset 1-3 kuukautta kuluvat uusien asioiden opettelemisessa, tutustuminen uuteen kotikaupunkiin ja virallisten asioiden järjestämiseen joita on mm. rekisteröityminen maistrattiin, terveystarkastukset, Kelan hakemukset, pakollisten henkilöasiakirjojen vireillepano, lasten koulun aloitus.

Kotouttamistyö jatkuu koko pakolaistyön asiakkuuden ajan. Kotouttamisen tavoitteena on, että kotouttamisajan aikana asiakas oppii hoitamaan omia asioitaan itsenäisesti ja tietää mistä hän voi saada tarvitsemansa palvelun. Kotouttamisajan jälkeen asiakas siirtyy aikuissosiaalityön palveluihin mikäli tarvitsee sosiaalityötä tai muuta sosiaalipuolen ohjausta ja neuvontaa.

5.KOTOUTTAMISEN MUUT PALVELUT

5.1 TYÖ- JA ELINKEINOTOIMISTON PALVELUT

Vuoden 2013 alusta lähtien TE-toimiston palvelut ovat toimineet nimellä työ- ja elinkeinopalvelut (TE-palvelut). Asiakkaita palvelee Lapin TE-toimisto toimipaikkoineen. Verkkopalvelujen uudistuessa ja kehittyessä myös asiointimahdollisuudet ovat laajentuneet. Monet aikaisemmin henkilökohtaista käyntiä vaatineet ilmoitusluontoiset asiat voidaan nykyään hoitaa verkossa tai soittamalla puhelinpalveluun. Tarvittaessa asiakas saa TE-toimistosta henkilökohtaista asiantuntija-apua oman tilanteensa ja mahdollisuuksiensa selvittämiseen.

Lapin TE-toimiston toimipaikat sijaitsevat Enontekiöllä, Ivalossa, Kemissä, Kemijärvellä, Kittilässä, Kolarissa, Muoniossa, Pellossa, Posiolla, Ranualla, Rovaniemellä, Sallassa, Savukoskella, Sodankylässä, Tervolassa, Torniossa ja Ylitorniolla. Työvoiman palvelukeskukset sijaitsevat Rovaniemellä ja Meri-Lapissa (Tornio ja Kemi). Yhteispalvelupisteitä on Pelkosenniellä ja Utsjoella. Seudullisia yrityspalveluita tarjotaan Itä-Lappi, Kemi-Tornio, Pohjois-Lappi, Rovaniemi, Tornionlaakso ja Tunturi-Lappi alueilla. Muuta TE-palveluverkostoa on myös Hetassa.

Lapin TE-toimistossa työnhakija-asiakkaille palvelut tarjotaan asiakkaan palvelutarpeen mukaisesti. TE-toimiston palvelumalli perustuu kolmeen palvelulinjaan; työnvälitys- ja yrityspalvelut, osaamisen kehittämispalvelut ja tuetun työllistymisen palvelut (Liite 2.). Näin varmistetaan asiakaslähtöinen palvelu ja eri palvelukanavien tehokas hyödyntäminen. Työnhakija-asiakkaan palvelulinjalle sijoittumisen keskeisenä tekijöinä ovat ammattitaito, työmarkkinatilanne, tavoitteiden selkeys, sitoutuminen ja vastuunotto työkyky.

Maahanmuuttajapalvelut on integroitu osaksi tavallisia TE-toimiston palveluja huomioiden kuitenkin maahanmuuttajien erityistarpeet. Päätoimisia maahanmuuttajien työllistymiseen erikoistuneita asiantuntijoita on kaksi ja he ovat sijoittuneet tuetun työllistymisen palveluihin. Muilla palvelulinjoilla osalla virkailijoista tehtävänkuvaaan kuuluu myös maahanmuuttaja-

asiakkaiden palvelut. Kotoutumisen koordinaatio on keskitetty osaamisen kehittämisen palveluihin, joista vastaavat palvelujohtajan ja palveluesimiehen lisäksi yksi asiantuntija. Kotoutumiskoulutuksen vastuu on osaamisen kehittämisen palveluissa yhdellä palveluesimiehellä.

Maahanmuuttaja-asiakkaita koskevat samat palveluperiaatteet kuin muita asiakkaita. Palveluissa huomioidaan kuitenkin asiakkaiden erityistarpeet, kuten esimerkiksi tulkkipalvelut. Palveluun varataan yleensä keskimääräistä pidemmät vastaanottoajat. TE-palveluita voidaan räätälöidä hyvinkin joustavasti asiakkaiden palvelutarpeita vastaaviksi.

Kotoutumislain mukaisesti Lapin TE-toimisto osallistuu kotouttamisen kehittämiseen monialaisena yhteistyönä alueen viranomaisten ja eri toimijoiden kanssa. TE-toimisto vastaa maahanmuuttajien työllistymistä ja kotoutumista edistävästä ja tukevasta työvoimapalveluista sekä muista toimenpiteistä työnhakijaksi ilmoittautuneille maahanmuuttajille räätälöiden palveluita heille sopiviksi.

Maahanmuuttajien palveluissa korostuu neuvonnan ja ohjauksen tärkeys. Kotoutumislain mukaan TE-toimiston ja muiden viranomaisten on annettava maahanmuuttajalle asianmukaista ohjausta ja neuvontaa kotoutumista edistävästä toimenpiteistä ja palveluista sekä työelämästä. Kotoutumislain yhtenä tavoitteena on lisätä kotouttamisen vaikuttavuutta aloittamalla kotoutumista tukevat palvelut ja toimenpiteet mahdollisimman nopeasti maahantulon jälkeen. Palvelun nopean käynnistämisen takaamiseksi TE-toimiston tulee käynnistää kotoutumislain mukainen alkukartoitus niille maahanmuuttajille, jotka ovat työttömiä ja rekisteröityneet työnhakijaksi TE-toimistoon.

Alkukartoituksen perusteella TE-toimisto tai kunta arvioi, tarvitseeko maahanmuuttaja kotoutumissuunnitelman. Kotoutumislain mukaan kotoutumissuunnitelma on maahanmuuttajan yksilöllinen suunnitelma niistä toimenpiteistä ja palveluista, joiden tarkoituksena on tukea maahanmuuttajan mahdollisuuksia hankkia riittävä suomen tai ruotsin kielen taito sekä muita yhteiskunnassa ja työelämässä tarvittavia tietoja ja taitoja sekä edistää hänen mahdollisuuksiaan osallistua yhdenvertaisena jäsenenä yhteiskunnan toimintaan. Kielen opiskelun lisäksi kotoutumissuunnitelmassa voidaan sopia

maahanmuuttajan oman äidinkielen opetuksesta, yhteiskuntaan perehdyttävästä opetuksesta, luku- ja kirjoitustaidon sekä perusopetusta täydentävästä opetuksesta, kotoutumiskoulutuksesta ja muista kotoutumista yksilöllisesti edistävästä toimenpiteistä. Maahanmuuttajan yksilöllisesti edistäviä toimenpiteitä voivat olla esimerkiksi omaehtoisten opiskelujen tukeminen, erilaiset TE-toimiston hankkimat valmennukset sekä kokeilut.

Valmennuksia voidaan hankkia uravalmennuksena, mikäli asiakkaan todetaan tarvitsevan tukea ja ohjausta ammatinvalinta- ja uravaihtoehtojen selkiyttämisessä, ammatilliseen koulutukseen hakeutumisessa ja työelämävalmiuksien kehittämisessä. TE-toimisto voi myös hankkia työhönvalmennusta, mikäli asiakas tarvitsee henkilökohtaista tukea työpaikan etsimiseen, työsopimuksen solmimiseen ja/tai työsuhteen vakiinnuttamiseen. Työkokeilua puolestaan voidaan käyttää sopivan työ- ja koulutusvaihtoehdon löytämiseksi. Koulutuskokeilussa asiakas pääsee tutustumaan koulutusaloihin oppilaitoksissa tarkoituksenaan selvittää soveltuvuutta eri aloille ja koulutuksiin sekä edellytyksiä opiskella kyseisissä oppilaitoksissa.

Yksilöllisesti edistäviä toimenpiteitä voivat olla myös työvoimakoulutuksena tarjottava ammatillisia valmiuksia edistävä koulutus sekä palkkatuettu työ, mikäli sen arvioidaan olevan tarkoituksenmukaisin keino työllistymisen edistämisessä.

Maakunnallisena monialaisena verkostoyhteistyönä laadittu Lapin maahanmuuttostrategia 2017 ohjaa Lapin TE-toimiston maahanmuuttajapalveluiden toimeenpanoa kaikilla TE-toimiston palvelulinjoilla.

5.2 Kelan palvelut

Maahanmuuttajalle voidaan maksaa kotoutumissuunnitelman ajalta työmarkkinatukea. Kela ratkaisee, että kuka on maahanmuuttaja ja muut työmarkkinatuen saamisen edellytykset. Te toimisto antaa työvoimapolitiittisen lausunnon oikeudesta työmarkkinatukeen ja maksamiseen vaikuttavista muista seikoista.

Kelan tukia saa yleensä henkilö, joka kuuluu Suomen sosiaaliturvaan. Kuuluminen Suomen sosiaaliturvaan määrittyy henkilön vakituisen asumisen perusteella. 1.1.2017 Kelan vastuulle siirtyi kunnilta perustoimeentulotuen maksaminen. Poiketen muista Kelan myöntämistä sosiaaliturvaetuuksista, toimeentulotukioikeus ei määrity asumisen vaan oleskelun perusteella.

Mikäli maahantulija on vastaanottopalveluiden piirissä, valtio korvaa hänen toimeentulonsa ja tarjoaa muut palvelut eikä tällainen henkilö ole Kelan myöntämän perustoimeentulotuen piirissä. Kela ei siten vastaa turvapaikanhakijoiden tuesta. Asiakas vakuutetaan (sosiaalivakuutus) hakemuksesta vakinaisesti Suomessa asuvana siinä vaiheessa, kun hän saa oleskeluluvan. Perustoimeentulotukea asiakas ei saa ennen kuin hänet on kirjattu ulos vastaanottokeskuksesta. Vaikka perustoimeentulotukea ei makseta ennen kuin asiakas tosiasiallisesti muuttaa kuntaan, voi asiakas hakea Kelasta toimeentulotukea, vuokraa ja vuokratakuuta ennen sitä. Lisäksi tyypillisiä Kelan myöntämiä etuuksia ovat esimerkiksi asumisen tuet ja lapsilisä. Asiakkaan siirtyessä pois vastaanottopalveluiden piiristä on oleellista, että yhteistyötä tekevät niin vastaanottokeskus, Kela (etuudet) kuin kuntakin (sosiaalihuollon palvelut). Asiakkaalle voidaan tilata Kelalta hyvissä ajoin ajanvarausaika (mahdollisuus tulkkaukseen) asiakaspalveluun sekä vastaanottokeskus ja/tai Kela voivat informoida siirtyviä asiakkaita Kelan tarjoamista palveluista.

Kiintiöpakolaisina Suomeen saapuvat henkilöt rinnastetaan Suomessa vakinaisesti asuviin, joten he kuuluvat suomalaisen sosiaaliturvan piiriin. Kiintiöpakolaisille voidaan hakea kunnan toimesta tarvittaessa perustoimeentulotukea jo ennen maahan saapumista. Kela voi myöntää perustoimeentulotuen, vaikka ei tietäisi vielä saapuvan henkilön henkilötunnusta. Kela tekee aktiivisesti yhteistyötä kotoutumista hoitavien muiden viranomaisten kanssa, jotta kiintiöpakolaisena saapunut henkilö tutustuisi Kelan palveluihin mahdollisimman pikaisesti. Paikallistasolla toimittaessa on tärkeää, että Kela saa etukäteen tiedon kuntiin saapuvista kiintiöpakolaisista. Kela on sopinut yhdessä maahanmuuttopalveluiden ja kuntien kanssa paikallisista yhteyshenkilöistä, joihin voi ottaa yhteyttä niin turvapaikanhakijoiden, pakolaisten kuin kiintiöpakolaistenkin palveluita suunniteltaessa ja haettaessa.

Laittomasti maassa oleskelevien kiireelliseen avuntarpeeseen vastataan STM:n suositusten (31.12.2017) mukaisesti kunnissa. Kiireellisen sosiaalihuollon tarpeessa olevat asiakkaat Kela ohjaa kuntaan, jossa tehdään kokonaisarvio henkilön avuntarpeesta. Asiakas voi hakea vielä toimeentulotukea Kelasta, kun hän on asioinut kunnan sosiaalihuollossa. Mikäli kunta ei ole myöntänyt henkilölle välttämätöntä ravintoa tai lääkkeitä, voi Kela myöntää ne maksusitoumuksina tilapäisesti. Kela ohjaa laittomasti maassa oleskelevat vapaaehtoisen paluun järjestelmään. Jos asiakas on saanut jo toimeentulotukea vakinaisen oleskelun perusteella, toimeentulotuen maksamista jatketaan perustoimeentulotukena, kunnes hän on poistunut maasta.

5.3 Työvoimakoulutus ja maahanmuuttajan omaehtoinen opiskelu

Työvoimakoulutukseen tai maahanmuuttajan omaehtoiseen opintoihin osallistumisesta aiheutuvien matka- ja muiden ylläpitokustannusten korvauksena työnhakijalla on oikeus saada kulukorvausta 9 euroa päivältä. Kulukorvausta maksetaan koko koulutusajalta viideltä päivältä viikossa, eli sitä maksetaan myös muilta kuin osallistumispäiviltä.

Oikeutta kulukorvaukseen ei ole työvoimakoulutukseen tai maahanmuuttajan omaehtoiseen opiskeluun osallistuvalla opiskelijalla, joka ei saa työttömyysetuutta. Siten esimerkiksi työvoimakoulutukseen osallistuvalla opiskelijalla, joka ei saa työttömyysetuutta taloudellisen etuuden jaksotuksen tai sovittelun vuoksi, ei ole oikeutta kulukorvaukseen.

Opiskelijalle ei makseta kulukorvausta koulutuksen lomajaksoilta, jollei opiskelija lomajakson aikana osallistu koulutukseen kuuluvaan työssä oppimiseen tai harjoitteluun. Kulukorvaus evätään vain nimenomaisilta lomajaksoilta, jolloin opiskelu ei ole mahdollista.

5.4 Tulkkauksen ja käännöspalvelut

Tulkkipalveluista ja niihin liittyvistä oikeuksista ja velvollisuuksista säädetään eri laeissa. Niissä määritellään kenelle ja milloin tulkkipalveluita tulee järjestää. Tulkitsemisesta säädetään mm. hallintolaissa (434/2003, 26 §), laissa sosiaalihuollon asiakkaan asemasta

ja oikeuksista (812/2000, 5 §), laissa potilaan asemasta ja oikeuksista (785/1992, 5 §), ulkomaalaislaissa (301/2004, 203 §) sekä kielilaissa (423/2003, 10 § 18 §).

Tulkkaus- ja käännöspalveluiden käyttö on keskeinen oikeusturvakysymys. Viranomaisella on vastuu tulkkauksen järjestämisestä, jos asiakkaalla ei ole riittävää kielitaitoa. Ammattitaitoisella tulkkauksella taataan, että asiakas ymmärtää kyseessä olevan asian täysin – samalla varmistetaan myös viranomaisen oikeusturva asian hoidossa.

Palvelu voidaan toteuttaa läsnäolo-, puhelin- tai videotulkkauksena. Viranomainen voi käännättää asiakirjoja jotka ovat merkityksellisiä asiakkaan palvelemisen kannalta. Palvelun laadun takaamiseksi eri toimijat voivat käännättää esitteitä ja lomakkeita palveluistaan paikkakunnalla yleisimmin käytetyille kielille.

Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus korvaa kunnalle pakolaisten ja oleskeluluvan saaneiden turvapaikanhakijoiden tulkkauksesta aiheutuneet kustannukset täysimääräisenä, ilman aikarajaa. Korvausvelvoite edellyttää voimassaolevaa sopimusta pakolaisten vastaanotosta kunnan ja ELY-keskuksen välillä. Viranomainen on kuitenkin velvollinen järjestämään tulkkauksen kaikille maahanmuuttajille.

Kotouttamisprosessin tavoitteena on, että maahanmuuttaja kykenee mahdollisimman pian maahantulonsa jälkeen toimimaan yhteiskunnassa itsenäisesti suomen kielellä. Maahanmuuttaja voi kuitenkin viranomaisasioinnin yhteydessä tarvita tulkkaus- ja käännöspalveluita vielä useankin vuoden maassaolon jälkeen. Kokonaisuudessaan, kyseessä on maahanmuuttajille keskeinen, peruspalveluja tukeva palvelumuoto.

Tornion seudun tärkeimmät tulkkaus- ja käännöspalvelujen tarjoajat ovat Pohjois-Suomen tulkkipalvelu (Oulun kaupunki) ja Polaris Kielipalvelut Oy. Lisäksi maahanmuuttajat tarjoavat kunnille tulkkaus- ja käännöspalveluita mahdollisuuksien mukaan hyödyntäen näin omaa kielellistä erikoisosaamistaan.

6. JÄRJESTÖ- JA VAPAAEHTOISTOIMINTA TORNION SEUDULLA

Kansalaisjärjestöjen toiminnassa on useita ulottuvuuksia; eri väestöryhmien edunvalvonta, vaikuttaminen, asiantuntijuus, uusien toimintamallien kehittäminen, avun ja tuen järjestäminen – joskus myös palveluiden tuottaminen myytäväksi joko suoraan asiakkaille, kunnille tai muille tahoille. Edellä mainittujen lisäksi vapaaehtoistoiminta on yksi keskeisimpiä kansalaisjärjestötoiminnan osia; siihen on viitattu järjestötoiminnan ytimenä tai sydämenä. Suomi on aktiivinen vapaaehtoistoiminnan maa; yksin Meri-Lapin alueelle on rekisteröity yli 2000 yhdistystä.

Kolmas sektori suomalaisessa yhteiskunnassa käsittää pääasiassa järjestöjä, säätiöitä ja osuuskuntia. Kolmannen sektorin toimintaan lukeutuu sekä palkka- että vapaaehtoistyötä. Kolmannen sektorin ehdottomia voimavaroja ovat palkka- ja vapaaehtoistyön integrointi sekä yhteiskunnan eri osaamisalueiden yhdistäminen hyötyä tuottavaksi kokonaisuudeksi.

Maahanmuuttaja voi saada yhdistystoiminnasta tukea kotoutumisprosessiinsa. Yhdistystoimintaan liittymisen motivaattoreita on useita: kielen oppiminen, yksinäisyyden väheneminen, suomalaiseen kulttuuriin tutustuminen sekä oman kulttuurin vaaliminen ja säilyttäminen. Vapaaehtoistoiminta voi edistää kotoutumista tarjoamalla toimintaa, vapaaehtoisuuspalveluita ja yhdessä tekemistä, näin ollen vähentäen eristäytymistä ja yksinäisyyttä. Maahanmuuttajien mukanaan tuoma monikulttuurisuus rikastuttaa yhdistystoimintaa.

Yleisten aktiviteettien ohella kolmannen sektorin toimijat järjestävät eritoten maahanmuuttajille suunnattua toimintaa. Maahanmuuttajat ovat mukana urheiluseurojen toiminnassa. SPR:n Tornion osastolla on kerhotoimintaa maahanmuuttajajäsenille. Monet järjestöt, kuten paikalliset Martta-yhdistykset sekä Akateemiset Naiset ry. toimivat yhteistyökumppaneina maahanmuuttajahankkeiden toiminnan järjestämisessä. Länsi-Pohjan Mielenterveysseuran kriisikeskus Turvapojun toimitiloissa on kokoontunut Kemin Mister's maahanmuuttajamiesten ryhmä.

Meri-Lapin alueella on viiden vuoden ajan toiminut Rovaniemen mallintama maahanmuutto- ja kotouttamistyön verkosto – MAKO. Koollekutsujana kahdesta neljään kertaa vuodessa on toiminut ELY-keskuksen maahanmuuttopäällikkö. Verkoston tavoitteena on:

- maahanmuuttajatyöntekijöiden yhteistyön tehostus ja tuen tarjoaminen
- kotouttamistoiminnan ja muun maahanmuuttotyön kehittäminen
- tiedon välittäminen maahanmuuttoon ja kotoutumiseen liittyvissä asioissa
- vaikuttamistoiminta maahanmuuttaja-asioissa
- ammatillisen osaamisen kehittäminen; koulutus ja koulutussuunnittelu

MAKO-verkosto koostuu eri toimialojen osaajista – jäseniä ovat edustajat työvoimahallinnosta, kunnista, oppilaitoksista sekä yhdistyksistä. Seuraavien yhdistysten edustajat ovat osallistuneet verkoston kokoontumisiin: Monika-Naiset ry., Toivola-Luotolan Settlementti ry., Pohjoisen Yhteisöjen Tuki – Majakka ry. sekä SPR:n vastaanottokeskus.

7. TIEDOTUS, TOTEUTUS JA SEURANTA

Kotouttamisohjelma julkaistaan sähköisesti kunnan kotisivuilla. Se päivitetään neljän vuoden välein. Osana Kotouttamisohjelman laadintaprosessia kuntaan nimetään poikkihallinnollinen kotouttamistyöryhmä, jonka tehtävänä on määrittellä nelivuotiskaudelle kotouttamiseen liittyvät kehittämistarpeet ja niihin liittyvät toimenpiteet, sekä seurata ja arvioida ohjelman toteutumista. Kotouttamisryhmää kokoontuu vuosittain ja seuraa suunniteltujen kehittämistoimenpiteiden toteutumista sekä tarvittaessa määrittelee kehittämiskohteita uudelleen myös nelivuotiskauden aikana.

Kotouttamisohjelmatyön ensimmäisessä vaiheessa virkamiestyöryhmässä ovat työskennelleet:

Hooli Tarja, rehtori

Junes-Leinonen Marianne, vs. avoterv.huollon osastonhoitaja

Keloneva Riitta, päivähoidon päällikkö

Laakso Tarja, johtava kieltenopettaja

Lappalainen Jenni, nuoriso-ohjaaja

Mäkimartti Terttu, nuoriso-ohjaaja

Mört Marianne, sosiaaliohjaaja/pakolaistyö

Pietikäinen Auli, nuorisotyön päällikkö

Piippo Kristiina, kehitysvammapalvelujen esimies

Ponkala Eveliina, erityislastentarhanopettaja

Rahkonen Heli, maahanmuuttajien opettaja

Fränti Juha, sosiaalityön johtaja

LIITE

Kotouttamisohjelman keskeiset käsitteet

Tornion kotouttamisohjelman kannalta keskeisiä käsitteitä ovat kotouttaminen, kotouttamisohjelma, kotoutuminen, kotoutumissuunnitelma, maahanmuuttaja sekä yhdenvertainen kohtelu. Käsitteet on määritelty alla.

Kiintiöpakolainen (sv Kvotflykting) on henkilö, jolla on YK:n pakolaisasiain päävaltuutetun (UNHCR) myöntämä pakolaisen asema ja jolle on myönnetty maahantulolupa valtion vahvistaman pakolaiskiintiön puitteissa. Sopimus YK:n kanssa n. 1000 henkilöä vuosittain. Kiintiöpakolaisten valintaperusteet ovat usein humanitääriset. Kiintiöpakolaisen maahantulo edellyttää kuntapaikan varmistumista.

Kotouttamista luonnehditaan viranomais- ja muiden tahojen toimenpiteiden ja palveluiden avulla tapahtuvaksi kotoutumisen edistämiseksi. Kotouttamista ohjaa laki kotoutumisen edistämisestä.

Kotouttamisohjelma on kotoutumisen ja toimialarajat ylittävän yhteistyön edistämiseksi laadittava ohjelma kunnan tai kuntaryhmän toimesta. Kotouttamisohjelma hyväksytään kunkin kunnan kunnanvaltuustossa, ja se tulee tarkistaa joka neljäs vuosi. Kotouttamisohjelma tulee huomioida kuntalakiin pohjautuvaa talousarviota ja -suunnitelmaa laadittaessa.

Kotoutumisena luonnehditaan maahanmuuttajan ja yhteiskunnan välistä vuorovaikutteista kehitystä - päämääränä on tarjota työelämässä ja yhteiskunnassa hyödyllistä tietotaitoa, kuitenkin sivuuttamatta oman kielen ja kulttuurin ylläpitoa.

Kotoutumissuunnitelma on yksilölle tai perheelle tehty suunnitelma niistä toimenpiteistä ja palveluista, joilla tuetaan mahdollisuuksia riittävän suomen tai ruotsin kielen taidon sekä muiden tarvittavien taitojen ja tiedon hankintaan.

Maahanmuuttaja (sv Indvandrare) on maasta toiseen muuttava henkilö, jolle on joko rekisteröity oleskeluoikeus tai myönnetty oleskelukortti, tai joka oleskelee maassa muulla kuin matkailuun tai muuhun lyhytaikaiseen oleskeluun myönnetyllä luvalla.

Pakolainen (sv Flykting) on henkilö, joka on kotimaansa ulkopuolella ja jolla on perusteltua aihetta pelätä joutuvansa kotimaassaan vainotuksi rodun, uskonnon, kansallisuuden, tiettyyn yhteiskunnalliseen ryhmään kuulumisen tai poliittisten mielipiteidensä vuoksi (YK:n pakolaisen oikeusasemaa koskeva yleissopimus). Pakolaisiksi kutsutaan Suomessa myös henkilöitä, jotka ovat saaneet jäädä maahan suojelun tarpeen vuoksi tai humanitaarisista syistä.

Turvapaikanhakija (sv Asylsökande) on henkilö, joka hakee suojaa ja oleskeluoikeutta vieraasta valtiosta. Turvapaikanhakija saa pakolaisaseman vasta hakemukseen annetulla myönteisellä päätöksellä. Turvapaikanhakija ei siis ole pakolainen ennen kuin hänen pakolaisuutensa on selvitetty. Turvapaikkamenettelyn yhteydessä selvitetään myös, voiko henkilö saada oleskeluluvan jollain muulla perusteella.

Yhdenvertaisen kohtelun ideologia perustuu lainsäädäntöön, jonka nojalla yksilöä ei ole oikeutettua iän, sukupuolen, kansalaisuuden, alkuperän, kielen, uskonnon, mielipiteen, vakaumuksen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun yksilöön liittyvään syyhyn pohjautuen asettaa eriarvoiseen asemaan ilman hyväksyttävää perustetta.